

POSTANOWIENIE

Dnia 30 maja 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Włodzimierz Wróbel (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Piotr Mirek

SSN Andrzej Siuchniński

Protokolant [...]

w sprawie **I. P.**

w przedmiocie orzeczenia prawnej niedopuszczalności wydania

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie

w dniu 30 maja 2023 r.,

przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Marka Zajkowskiego,

kasacji wniesionych przez obrońcę oraz przez Rzecznika Praw Obywatelskich na
korzyść

od postanowienia Sądu Apelacyjnego w Lublinie

z dnia 20 stycznia 2021 r., sygn. akt II AKz 963/20,

zmieniającego postanowienie Sądu Okręgowego w Lublinie

z dnia 15 grudnia 2020 r., sygn. akt IV Kop 186/20,

**1. uchyla zaskarżone postanowienie i umarza postępowanie w
sprawie;**

2. pozostawia kasację obrońcy bez rozpoznania;

**3. zwalnia I. P. z kosztów postępowania w sprawie, obciążając
nimi Skarb Państwa.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem Sądu Okręgowego w Lublinie z dnia 15 grudnia 2020 r.
(sygn. akt IV Kop 186/20):

1. na podstawie art. 604 § 1 pkt 4 i 7 k.p.k. stwierdzono niedopuszczalność wydania do Republiki Białorusi **I. P.**, [...], urodzonego [...] region [...], Republika Białoruś w celu przeprowadzenia przeciwko niemu postępowania karnego o przestępstwa określone w art. 147 część 2 pkt 7 i w art. 339 część 2 białoruskiego kodeksu karnego;
2. na podstawie art. 253 § 1 k.p.k. uchylono wobec **I. P.**, [...] środki zapobiegawcze zastosowane postanowieniem Sądu Okręgowego w Lublinie z dnia 3 września 2020 roku w sprawie o sygn. akt IV Kop 186/20 w postaci dozoru policji oraz poręczenia majątkowego w wysokości 30.000 złotych, zaś kwotę poręczenia wraz z należnymi odsetkami zwrócić osobie wpłacającej poręczenie.

Postanowieniem Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 20 stycznia 2021 r. (sygn. akt II AKz 963/20) zmieniono postanowienie Sądu I instancji w ten sposób, że:

1. stwierdzono prawną dopuszczalność wydania do Republiki Białorusi ściganego **I. P.**, [...] w celu przeprowadzenia przeciwko niemu postępowania karnego o przestępstwa określone w części 2 art. 339 i pkt. 7 części 2 art. 147 Kodeksu karnego Republiki Białorusi;
2. uchylono rozstrzygnięcie z pkt. 2 i zastosowano w dalszym ciągu wobec ściganego **I. P.**, [...] środki zapobiegawcze, zastosowane postanowieniem Sądu Okręgowego w Lublinie z dnia 3 września 2020 roku w sprawie IV Kop 186/20, w postaci poręczenia majątkowego w kwocie 30.000 zł oraz dozoru Policji z obowiązkiem stawiennictwa raz w tygodniu we właściwej dla miejsca zamieszkania jednostce Policji.

Od powyższego postanowienia kasację wniósł obrońca **I. P.**, zarzucając orzeczeniu „*mogące mieć istotny wpływ na treść zaskarżonego orzeczenia rażące naruszenie przepisów prawa, tj.*

1. *art. 604 par. 1 pkt 7 k.p.k., poprzez przedwczesne i tym samym bezpodstawne uznanie, że nie istnieją w niniejszej sprawie bezwzględne przeszkody ekstradycyjne, określone w tym przepisie pomimo, że z całokształtu okoliczności ujawnionych w postępowaniu wynikało, iż po wydaniu go*

Republice Białoruś dojdzie do naruszenia podstawowego prawa człowieka, tj. prawa do wolności i bezpieczeństwa osobistego, poprzez brak zapewnienia sądowej kontroli zastosowanego wobec niego tymczasowego aresztowania, wymagane art. 41 ust. 3 Konstytucji, oraz art. 5 ust. 3 EKPCz, co w świetle art. 55 ust. 4 Konstytucji, konstytuującego bezwzględne przeszkody wydania, obligowało Sąd do uwzględnienia tych okoliczności z urzędu, niezależnie od granic zaskarżenia oraz treści zarzutów oraz w art. 6 k.p.k., poprzez wydanie orzeczenia reformatoryjnego na niekorzyść ściganego, co pozbawiło go możliwości zaskarżenia tego rozstrzygnięcia i w efekcie naruszyło przysługujące mu prawo do obrony;

- 2. art. 434 par. 1 pkt 3 k.p.k. w zw. art. 458 k.p.k. i art. 433 par. 1 i 2 k.p.k. poprzez wyjście poza granice zaskarżenia i poczynienie nowych samoistnych ustaleń faktycznych przez Sąd Apelacyjny wynikających z dowolnej i błędnej oceny zgromadzonego materiału dowodowego i przyjęcie, iż obrażenia I.P. mogły powstać w innych okolicznościach niż pobicie przez policję oraz że nic był ww. prześladowany z motywów politycznych, gdyż naruszenie praw człowieka i wolności do których doszło w niniejszej sprawie miało jedynie charakter „ekscesu funkcjonariuszy”, a nie systemowego ich łamania w Republice Białorusi, wówczas gdy w zażaleniu nie stawiano zarzutu błędu w ustaleniach faktycznych w zakresie ww. ustaleń, a jedynie kwestionowano ustalenia z opinii Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, że w państwie żądającym wydania może dojść do naruszenia wolności i praw osoby wydanej;*
- 3. art. 458 k.p.k. i art. 433 par. 2 k.p.k. w zw. z art. 105 k.p.k. poprzez uznanie, że podstawą prawną postanowienia o niewydaniu ściganego był nie jak wskazano w sentencji orzeczenia przepis art. 604 par. 1 pkt 4 k.p.k. tylko art. 604 par. 1 pkt 5 k.p.k. i odstąpienie od zwrócenia akt do Sąd Okręgowego w celu sprostowania ww. omyłki, co skutkowało wyjściem poza zakres zaskarżenia i naruszenia ww. przepisów;*
- 4. art. 605 par. 2 k.p.k. w zw. z art. 70 umowy między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Białoruś o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych, pracowniczych i karnych z dnia 26 października 1994*

r. poprzez nie uchylenie zaskarżonego orzeczenie i nie umorzenie postępowania w przedmiocie stwierdzenia prawnej dopuszczalności wydania, w sytuacji gdy wniosek o wydanie został przesłany z przekroczeniem 40-dniowego terminu, co skutkowało nieważnością niniejszego postępowania na podstawie przepisu art. 439 par. 1 pkt 9) k.p.k.”

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Prokurator w odpowiedzi na kasację wniósł o odmowę jej przyjęcia do rozpoznania.

Kasację w trybie art. 521 § 1 k.p.k. wniósł także Rzecznik Praw Obywatelskich, zarzucając postanowieniu „*rażące i mające istotny wpływ na jego treść naruszenie przepisów prawa karnego procesowego, tj.:*

- art. 604 § 1 pkt 7 k.p.k., poprzez przedwczesne i tym samym bezpodstawne uznanie, że nie istnieją w niniejszej sprawie bezwzględne przeszkody ekstradycyjne, określone w tym przepisie pomimo, że z całokształtu okoliczności ujawnionych w postępowaniu wynikało, iż po wydaniu ściganego Republice Białorusi dojdzie do naruszenia podstawowego prawa człowieka, tj. prawa do wolności i bezpieczeństwa osobistego, poprzez brak zapewnienia sądowej kontroli zastosowanego wobec niego tymczasowego aresztowania, co jest wymagane przez art. 41 ust. 3 Konstytucji RP oraz art. 5 ust. 3 EKPCz, co w świetle art. 55 ust. 4 Konstytucji RP, konstytuującego bezwzględne przeszkody wydania, obligowało Sąd do uwzględnienia tych okoliczności z urzędu, niezależnie od granic zaskarżenia oraz treści podniesionych zarzutów;

- art. 6 k.p.k. poprzez wydanie orzeczenia reformatoryjnego na niekorzyść ściganego, co pozbawiło go możliwości zaskarżenia tego rozstrzygnięcia i w efekcie naruszyło przysługujące mu prawo do obrony.”

Rzecznik Praw Obywatelskich wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w Lublinie do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym.

Sąd Najwyższy zważył co następuje.

Kasacja Rzecznika Praw Obywatelskich okazała się zasadna.

Trafnie podkreślono w kasacji, że orzeczenie sądu odwoławczego zostało wydane bez zbadania podstawowej negatywnej przesłanki ekstradycji. Zgodnie z art. 604 § 1 pkt 7 k.p.k. wydanie danej osoby jest niedopuszczalne, jeżeli zachodzi uzasadniona obawa, że w państwie żądającym wydania może dojść do naruszenia wolności i praw osoby wydanej. Jednym z podstawowych praw podmiotowych, gwarantowanych przez polską Konstytucję oraz Europejską Konwencję Praw Człowieka jest prawo do sądu. Aktualizuje się ono w szczególności wówczas, gdy dochodzi do pozbawienia wolności osobistej. W przypadku postępowania ekstradycyjnego warunkiem jego prowadzenia jest wydanie decyzji w kraju wnioskującym o tymczasowe aresztowanie osoby objętej wnioskiem ekstradycyjnym. Postanowienie sądu o prawnej dopuszczalności wydania oznacza w istocie zgodę na pozbawienie wolności danej osoby w dalszych stadiach procedury ekstradycyjnej. Mając na uwadze jej charakter oraz fakt, że wobec I.P. wydano w Republice Białorusi postanowienie o jego tymczasowym aresztowaniu, zachodzi wysokie prawdopodobieństwo, że wraz z wykonaniem decyzji o ekstradycji zostanie on przekazany władzom białoruskim i pozbawiony wolności. Jednocześnie należy stwierdzić, że decyzja o tymczasowym aresztowaniu została wydana w fazie postępowania przedsądowego (przygotowawczego) przez organ nie będący sądem i nie podlega kontroli sądowej do czasu zakończenia tego postępowania (k. 239-242 oraz informacja Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka przedstawiona w postępowaniu przed Sądem I instancji k. 310-314; omówiona szerzej na s. 4-5 uzasadnienia postanowienia; podkreśla to także Rzecznik Praw Obywatelskich w kasacji).

Analiza systemu wymiaru sprawiedliwości funkcjonującego obecnie w Republice Białorusi wskazuje, że nie działają tam sądy, które spełniałyby kryteria niezawisłego i niezależnego sądu wynikające z art. 6 EKPC oraz art. 45 ust. 1 polskiej Konstytucji. To bowiem, że w jakimś systemie prawnym określony organ bywa nazywany sądem nie oznacza, że w rzeczywistości odpowiada on standardom wyznaczonym przez konstytucyjne i traktatowe rozumienie niezależnego i bezstronnego sądu. I. P. znajduje się obecnie w Polsce, a każdej osobie przebywającej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w dowolnym miejscu i bez względu na sposób w jaki znalazła się w Polsce, gwarantuje się przestrzeganie

podstawowych praw i wolności, chyba, że Konstytucja zastrzega je wyłącznie dla obywateli polskich.

Mając na względzie powyższe okoliczności należało stwierdzić, że nie jest dopuszczalna ekstradycja do państwa, w którym sądy nie spełniają kryterium niezawisłości i bezstronności określone w art. 45 ust. 1 Konstytucji RP oraz art. 6 EKPC. Takim państwem jest obecnie Republika Białorusi. Nie zmienia tego fakt obowiązywania wciąż umowy podpisanej z tym państwem, tj. umowy między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Białoruś o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych, pracowniczych i karnych, sporządzonej w M. dnia 26 października 1994 r. (Dz.U. 1995 nr 128 poz. 619). Sama bowiem ta umowa w art. 19 stwierdza, że pomocy prawnej nie udziela się, jeśli jej udzielenie pozostawałoby w sprzeczności z podstawowymi zasadami prawnymi wezwanej Umawiającej się strony. Nie ulega wątpliwości, że respektowanie prawa do sądowej kontroli pozbawienia wolności jest fundamentalną zasadą obowiązującą w państwie prawa. Ekstradycja do kraju, który tej zasady nie przestrzega jest więc na gruncie owego art. 19 niedopuszczalna.

Należy podkreślić, iż zdaniem polskich organów władzy wykonawczej Republika Białorusi prowadzi wobec Rzeczpospolitej Polskiej wojnę hybrydową. Podczas posiedzenia Komisji Praw Człowieka, Praworządności i Petycji Senatu RP z dnia 12 kwietnia 2023 r. Sekretarz Stanu w MSWiA M. W. powiedział, że „w naszej ocenie mamy do czynienia z poważną wojną hybrydową, która została wytoczona przez stronę białoruską, (...) państwom bałtyckim, Polsce, ale także całej Unii Europejskiej. (...) Wszystkim Białorusinom udzielamy prawa do azylu, bo ci, którzy z Białorusi do nas uciekają... Im tam grozi niebezpieczeństwo. (...) To, co się dzieje na Białorusi, sprawia, że Białorusini prześladowani politycznie znajdują w Polsce ochronę. Tak, działamy, 10 tysięcy Białorusinów rocznie znajduje w Polsce ochronę.” (<https://www.senat.gov.pl/prace/komisie-senackie/przebieg,10131,1.html>).

Ministerstwo Sprawiedliwości w piśmie z dnia 24 listopada 2022 r. ([...]) wskazało, że „Republika Białorusi jest państwem niedemokratycznym, autorytarnym oraz nierespektującym standardów rządów prawa i ochrony prawa człowieka i obywatela. Rozwiązania prawne Republiki Białoruś, w tym w zakresie postępowania

karnego i ustroju sądów, utrzymują wiele przeżytków systemu sowieckiego i niekorzystnie odbiegają od standardów przyjętych w europejskich państwach demokratycznych (np. w zakresie możliwości stosowania tymczasowego aresztowania przez organa inne niż sąd). (...) Sądownictwo w Białorusi, podobnie jak wszystkie inne elementy władzy publicznej, są ściśle podporządkowane prezydentowi. Zgodnie z przepisami o ustroju sądów, prezydent ma decydujący wpływ na nominowanie, awans, przenoszenie, zawieszanie i odwoływanie sędziów. Sędziowie są powoływani przez prezydenta początkowo na pięć lat, potem ich kadencja może być przez niego przedłużana na czas określony lub nieokreślony. O obsadzie personalnej sędziów decyduje zatem władza wykonawcza, a sędziowie nie mają gwarancji stabilizacji zawodowej i nieusuwalności, co jest jedną z kluczowych gwarancji ich niezależności. Prezydent ma również istotny wpływ na wysokość wynagrodzeń sędziów.” Odwołano się na poparcie tej tezy do szeregu dokumentów organizacji międzynarodowych dotyczących sytuacji podsądnych na Białorusi. Wynika z nich, że liczne są także doniesienia o torturowaniu i nieludzkim traktowaniu przez funkcjonariuszy organów ścigania osób zatrzymanych, tymczasowo aresztowanych i skazanych (m.in. bicie, rażenie prądem, poniżanie, zastraszanie), przy czym metody te są powszechnie stosowane także do wymuszenia zeznań i wyjaśnień. Nadto zaznaczono, że Departament Wschodni Ministerstwa Spraw Zagranicznych ocenił, że organy wymiaru sprawiedliwości w Republice Białorusi nie spełniają cech bezstronnego sądu w myśl art. 6 ust. 1 EKPC.

Z uwagi na zaangażowanie tego państwa w agresję przeciwko Ukrainie, jej najwyżsi przedstawiciele objęci są sankcjami Unii Europejskiej. Zakazami sankcyjnymi objęto także wymianę handlową i gospodarczą z Białorusią. Rada Unii Europejskiej nałożyła już w marcu 2022 r. ukierunkowane sankcje za działania podważające integralność terytorialną, suwerenność i niezależność Ukrainy lub im zagrażające. Jak wynika z informacji Rady „sankcje w związku z działaniami podważającymi integralność terytorialną, suwerenność i niezależność Ukrainy lub im zagrażającymi, obejmujące obecnie łącznie 702 osoby i 53 podmioty, polegają m.in. na zamrożeniu aktywów i zakazie udostępniania funduszy osobom i podmiotom umieszczonym w wykazie. Ponadto osoby objęte sankcjami w wyniku nałożonego na nie zakazu podróży nie mogą wjeżdżać na terytorium UE ani przez nie

przejeżdżać.”[https\[...\]](#) wraz z odnośnikami do konkretnych aktów normatywnych w tym zakresie).

Z uwagi na bezpieczeństwo publiczne, zamknięto także niektóre przejścia graniczne. Jak można przeczytać na stronie Ministerstwa Spraw Zagranicznych (<https://www.gov.pl/web/bialorus/informacje-dla-podrozujacych>) ze względu na wzrost napięcia, wydarzenia wojenne w regionie, a także powtarzające się przypadki aresztowań obywateli polskich Ministerstwo Spraw Zagranicznych odradza obywatelom polskim wszelkie podróże do Republiki Białorusi. W razie drastycznego pogorszenia sytuacji bezpieczeństwa, zamknięcia granic czy innych nieprzewidzianych sytuacji ewakuacja może okazać się znacznie utrudniona lub nawet niemożliwa. Obywatelom RP pozostającym na terytorium Republiki Białorusi rekomenduje się opuszczenie jej terytorium dostępnymi środkami komercyjnymi i prywatnymi. Obecnie dla ruchu osobowego z Polską otwarte jest jedynie przejście graniczne T.-B..

Nie ulega więc wątpliwości, że Republika Białorusi jest państwem niebezpiecznym, które nie gwarantuje przestrzegania podstawowych praw człowieka zarówno wobec cudzoziemców, jak i własnych obywateli. Dodatkowo świadczą o tym raporty dotyczące sytuacji migrantów na polsko-białoruskiej granicy. Na stronie Human Rights Watch znajduje się wiele potwierdzonych świadectw brutalności służb białoruskich ([https://\[...\]](#)). Wynika z nich, że znęcanie się nad ludźmi przez białoruskie służby na granicy jest równe nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu lub karaniu i może być uznane w pewnych przypadkach za tortury, co jest naruszeniem międzynarodowych prawnych zobowiązań Białorusi.

Warto także odnotować, że wyrokami z 27 kwietnia 2022 r., (sygn. akt IV SA/Wa 471/22), oraz 26 kwietnia 2022 r., (sygn. akt IV SA/Wa 420/22), Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie uchylił postanowienia Straży Granicznej o nakazaniu opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przez dwóch cudzoziemców zatrzymanych na pograniczu polsko-białoruskim. W uzasadnieniach podkreślono, że „biorąc pod uwagę ogólnodostępne informacje na temat braku możliwości przemieszczania się cudzoziemców z granicy w głąb terytorium Białorusi i przetrzymywania ich przez funkcjonariuszy sił wojskowych Białorusi, istniała

konieczność przeprowadzenia rzetelnego postępowania dowodowego celem wykluczenia, że nakazanie opuszczenia terytorium RP i natychmiastowe wykonanie zaskarżonego postanowienia nie narusza prawa do życia oraz wolności od tortur, innego niehumanitarnego lub poniżającego traktowania cudzoziemca w aspekcie art. 2 i 3 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z dnia 4 listopada 1950r.”

W takich okolicznościach jakiegokolwiek przymusowe wydalenie z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na Białoruś jest niedopuszczalne także w procedurze ekstradycyjnej czy na podstawie zawartych umów międzynarodowych o pomocy prawnej. Zgodnie z Polską Konstytucją podstawowe prawa człowieka są zagwarantowane każdemu, kto przebywa na terytorium Polski bez względu na to czy jest obywatelem polskim czy cudzoziemcem, bez względu na to jak znalazł się w Polsce. Wydanie takiej osoby do kraju w którym nie ma gwarancji przestrzegania tych praw i traktowanego przez władzę Rzeczypospolitej Polskiej jako państwo wrogie, współdziałające w zbrodni agresji, stanowiłoby rażące naruszenie tych właśnie podstawowych praw w wolności konstytucyjnych, bez względu na to w jakiej procedurze miałyby nastąpić dyslokacja danej osoby.

Powoduje to, że nie zachodzi potrzeba przekazania sprawy do ponownego rozpoznania, ale z uwagi na stwierdzenie przeszkody dla dopuszczalności wydania określonej w art. 604 § 1 pkt 7 k.p.k. należało postępowania umorzyć.

wz

[f.n]